

Memet Fuat Bozkurt

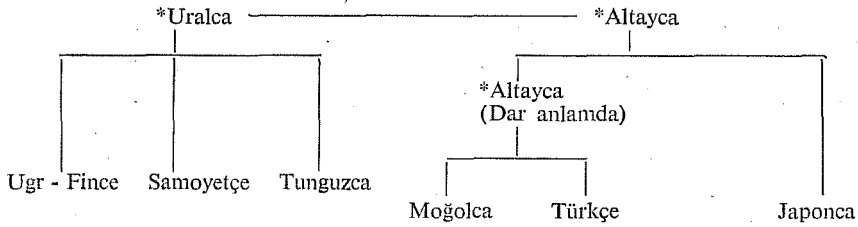
Altay Dil Ailesi ve Japoncanın Türkçe ile Akrabalığı Sorunu

Geçtiğimiz günlerde değerli fizik bilgini Prof. Dr. Oktay Sinanoğlu'nun¹ Japonca ile Türkçe arasında üstünde durulmayan pek çok benzerlik bulunduğunu savunan bir yazısı yayımlandı. Sinanoğlu'nun yazısı baştan sona dek ses benzetmelerine dayanan bir yazı idi. Bu nedenle, kamuoyunu ilgilendireceğini sandığımız bu konuda, bilimsel bir yaklaşımla Altay dil ailesi üzerine ünlü bilim adamlarının görüşlerini özetlemeyi gerekli gördük.

Türkçe hangi dil ailesinin koludur? Türkçeye en yakın dil hangisidir? Öncelikle bu konu üzerinde biraz duralım.

Türk dili yapılan sıralandırmalarda Altay dilleri kümesine sokulur. Altay dilleri de Ural-Altay dil ailesi içinde sayılır. Bu alanda ilk araştırma yapan İsveçli² Philipp von Strahlenberg'dir. İlk gereçleri *Avrupa ve Asya'nın Kuzey'i ile Doğu Bölümleri* adlı kitabında vermiştir.

H. Winkler³ yirminci yüzyılın başlarında şöyle bir çizelge yapmıştır:

Winkler, Ural-Altay dil ailesini daha da genişleterek ölü dillerden⁴ Sümer ve Akad dillerini de bu aileden saymıştır. Japoncanın Altay dillerinden sayılması Boller, Grunzel, Pröhle gibi bilim adamları tarafından ayrıca sa-

¹ Sinanoğlu, Oktay: "Türkçe ile Japonca arasında üstünde durulmayan pek çok benzerlik var". *Milliyet Sanat Dergisi*, sayı: 239, s. 30-31, 8 Temmuz 1977.

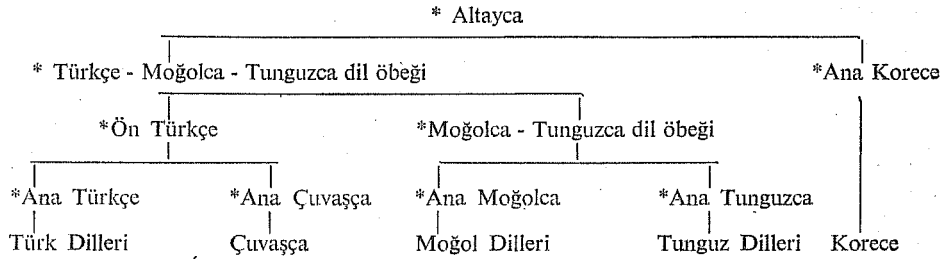
² Strahlenberg, Philipp von: *Das Nord und östlicher Theil von Europa und Asia*, Stockholm, 1730.

³ Winkler, H.: *Die altaische völker-und Sprachwelt*, Berlin, 1921.

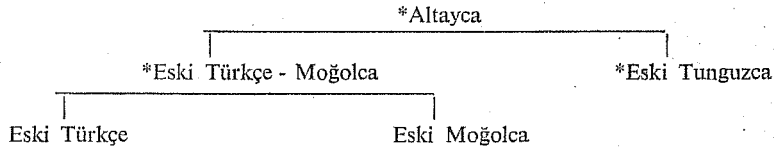
⁴ Caferoğlu, Ahmet: *Türk Dili Tarihi* I. 2. baskı, İst. 1970, s. 15.

vunulmuştur. Finli bilgin Ramstedt ise Japonca ile eski Türkçe arasında akrabalık belirtileri olduğunu söylemiştir⁵. Ama Ramstedt'in asıl savı Korece ile Türkçenin akrabalığı düşüncesidir. Ramstedt, Kore dilini, öbür Altay dillerinin aynı düzeyde sıradaş bir kardeş kol olarak kabul etmiş, hatta onun ve Türkçenin bu aile içerisinde birer batı-doğu çevresel dil olduğunu ileri sürmüştür: Örneğin, Türkçe ağız (Yakut uos, Çuvaş sävar)a karşılık Korece aguri⁶. Ramstedt, Kore dili ile Türkçe arasındaki akrabalığı kanıtlamak amacıyla 1500 sözcüğü karşılaştırmıştır. Ne var ki bu karşılaştırma böyle bir akrabalığı kanıtlayacak güçte değildir.

N. Poppe, Kore dilini, Altay anadilinin, Türk, Moğol, Tunguz kollardan uzakta kalmış ayrı bir kolu olarak kabul etmiştir. 1960'da yayımlanan⁷ *Altay Dillerinin Karşılaştırılmalı Dilbilgisi* adlı kitabında şu çizelgeyi sunmuştur:

Başta Baskakov olmak üzere diğer birçok Sovyet bilim adamı Altay dillerini şöyle sınıflandırmaktadır:

Sovyet bilim adamları da Korece ve Japonca'yı Altay dili kabul etmezler.

Başlıca dil tipi esasına, yani dış yapıya (ses kuruluşu; bitişkenlik, son-ek düzeni, sözdizimi sırası vb.) dayanılarak genişletilmek istenen Altay dil-birliğinden, ikinci üçüncü derecedeki katmalar çıkarılır, Kore dili bir tarafa bırakılırsa Altay dilinin Türkçe-Moğolca-Tunguzcadan oluştuğu varsayımı kabul edilir⁸.

⁵ Ramstedt, J.: *Über die Geschichte des Japanischen Suomalinen Tiededkatemia, Esitelmet ja pöytäkirjat*, Helsinki 1942 s. 108-113.

⁶ Dilâçar, A.: *Türk Diline Genel Bir Bakış*, Ank. 1964.

⁷ Poppe, N.: *Vergleichende Grammatik der altaischen Sprache I.*, Wiesbaden 1960.

⁸ Dilâçar, A.: *Türk Diline Genel Bir Bakış*, Ank. 1964, s. 21.

Ne var ki, Türkçe-Moğolca-Tunguzcadan oluştuğunu söylediğimiz Altay dilbirliğinin varlığı da tartışmalıdır. Ünlü Türkologlardan Benzing, Sir Clauson, Şçerbak, Doerfer Altay dillerinin akrabalığının kanıtlanamayacağına savunmuşlardır.

Şimdi Tunguzcayı da bir tarafa bırakarak, Türkçeye en yakın dil olan Moğolca ile Türkçenin akrabalığına karşı savlara bir göz atalım:

Sir Gerald Clauson ve Şçerbak'a göre Türkçe ile Moğolca arasında akrabalık yoktur. Bu iki dilde, birbirinden alınmış ödünç sözler, iki dilin akraba olduğu sanısını uyandırmaktadır. Hem de bu ödünç sözler yakın bir dönemden; 5-7. yüzyıllardandır. Aynı biçimde ödünçleme Tunguzca ile Moğolca arasında da vardır.

Prof. Dr. Doerfer'e göre; gerçekten Türkçe-Moğolca, Moğolca-Tunguzca arasından ödün söz ve dil ögesi alışverişi olmuştur. Yalnız bu alışveriş, Clauson ve Şçerbak'ın söyledikleri gibi, yakın dönemde akıp gitmemiştir. Hele 5-7. yüzyıllarda böyle bir dil ögesi alışverişi olduğu kesenkes düşünülemez. Bu dillerin söz ve yapısal öğeleri eski çağlarda, çeşitli tabakalarda birbirine geçmiştir.

Doerfer⁹ Altay dillerinin akraba olmadıkları konusunda şu kanıtları getirmiştir:

1- Bütün dillerde akrabalık sayı adları ile kesinlik kazanır. Her durumda 2, 3, 4, 5 sayı adları akraba dillerde ortaktır. Hint-Avrupa, Sami, Bantu dillerinde böyledir. Altay dillerinde böyle bir benzerlik yoktur. Ayrıca dillerin akrabalığının kanıtlanmasında önemli olan (ana, baba, oğul, kız, amca, dayı gibi) temel sözler de Altay dillerinde akrabalığı kanıtlayacak güçte değildir.

2- 1927'de Bang, Poppe'nin Altay dillerinin akraba olduğu konusunda verdiği örnekleri çürütmüştür. Sözcüğü, Poppe'ye göre Türkçe uq- "anlama" ile Moğolca uqa- Altaycadan gelmiştir. Fakat Moğolcada ne u- diye bir kök, ne de -q- ya da -qa- biçiminde bir ek vardır. Öyleyse bu ve benzeri örnekler Türkçeden Moğolcaya geçmiş ödünç sözlerdir.

3- Poppe'ye¹⁰ Türkçe ve Moğolcadaki ortak sözleri ayırma ölçüsü bellidir. Sözcüğü Türkçenin z sesini Moğolcanın s sesi karşılamaktadır. Türkçe tãiz = Moğolca teñis. Bu örnek güzel. Fakat, akrabalığa kanıt olarak gösterilen bir bölüm sözlerdeki Türkçenin z sesini Moğolcada r sesinin karşılanmasına ve sona bir ünlü gelmesine ne demeli?

Örnek:

A)	Türkçe	boz	(gri)	=	Moğolca	bora
	"	är	(erkek)	=	"	ere
B)	"	örmäk	(palto)	=	"	örmege
	"	ekiz	(ikiz)	=	"	ikire

⁹ Doerfer, Gerhard: *Türkische und Mongolische Elemente in Neupersischen I*, Wiesbaden 1962.

¹⁰ Poppe, N.: *Akten des vierundzwanzigsten Internationalen - Kongress*, München, Wiesbaden 1959 s. 589.

Birinci öbekteki sözcükler eksiktir. Moğolca karşılıklardaki sondaki a ve e ünlüleri eski akrabalıktan kalmış olabileceği gibi, ödünç sözcüklerden sonradan gelmiş de olabilir. Ama, ikinci öbekteki sözcükler eklerdir. Durumları kesindir. Türkçe örmäk yalnız ör- kökünden gelmiş olabilir. Ör- kökü Türkçede vardır. Moğolcada bulunmamaktadır. Yine -māk eki Türkçede görülmektedir. Günümüzde mastar eki işlevinde olan -māk, eskiden adeylem eki idi. Moğolcada -mek ya da -mege biçiminde bir ek yoktur. Öyle ise örmege sözcüğü Moğolcaya Türkçeden geçmiştir.

Diğer yandan ekiz (ikiz) sözcüğü iki sayı adından türemiştir ve iki sözcüğü yalnız Türkçede vardır. Moğolcada iki sayısı erkeklerde çoyar; dişilerde cirin şeklindedir. +z, Türkçenin eski bir çokluk ekidir. Bi +z (biz) si +z gibi adılarda da aynı ek vardır. Moğolcada +re şeklinde çokluk eki yoktur. Şu halde ikire sözcüğü Moğolcaya Türkçeden geçmiştir. Eski Türkçede bu söz *ekirē biçiminde olmalıdır.

Sonuç olarak, yukarıda, Türkçe ile Moğolcanın akraba olduğunu kanıtlamak için gösterilen örnekler gerçekte Türkçeden Moğolcaya geçmiş sözcüklerdir. Bu örneklerle Türkçenin Moğolca ile akraba olduğu kanıtlanamaz.

Benzer sözcükler neyi kanıtlar? Ayrı dil öbeklerine giren başka başka dillerde benzer seslerden kurulu yakın anlamlı sözcükler bulunmaktadır. Bu durum bunların akraba olduğunu mu gösterir? Kesinlikle hayır. Böyle durumlarda şu açıklamalar geçerlidir.

1- Rastlantılar

Türkçe	uç		Arapça	auç
"	yır	(Kuzey)	"	ir
"	qap-		Latince	capere
"	um-		Farsça	umid

Moğolca aqa (kardeş) Arapça ah

Kızılderili dili aha (su) Latince aqua

" nakhū (gece) Latince nox

" penta (beş) Yunanca peute

2- Doğuşu ses öykünmesine dayanan sözcükler: Türkçe qarga = Arapça gurāb = Latince corvus.

3- Kökünde ayrı olup da sonradan benzeşen sözcükler: Moğolca qara - bakmak ile Türkçe qara- "bakmak" sözcükleri bu savın tipik örneğidir. Eski Türkçede bakmak anlamında qara- sözcüğü yoktur. Bu anlam değişmesi şöyle gelişmiştir. Qaraq önce gözbebeğine verilmiştir. Bu da gözbebeğinin kara renkli olmasındandır. Yani qara-q küçük kara nokta demektir. Sonra gözbebeği anlamından çıkarak bakmak anlamında gelişmiştir. Görüldüğü gibi ilk bakışta aynı sözcükler gibi geliyor, ama araştırınca durum değişiyor.

4- Ödünçleme: Diller arasında çok eski dönemlerde ya da yeni dönemlerdeki ödünçlemeler vardır. Sözcüğü Moğolca ces "bakır" Türkçe yaz sözünün Moğolcadaki ödünçlemesidir.

5- Belirsiz bir dilden gelen ortak ödünç sözler:

Belirsiz bir dil

 Türkçe Moğolca

eski dönemde bir x dili vardı. Bu dilden Türkçeye de Moğolcaya da ödünç sözler girdi. Sonra x dili öldü. Şimdi bu iki dilde x dilinden giren sözler bizi yanıltıyor.

Prof. Dr. Gerhard Doerfer'in Türkçe Moğolca ilişkisi üzerine bu önemli görüşlerini özetledikten sonra bize bu yazıyı yazdırtan Sayın Sinanoğlu'nun sayına dönelim. Yazımızın başında belirttiğimiz gibi Sinanoğlu'nun savları ses benzetmesine dayanmaktadır. Yazarın en önemli yanılması ise yöntem yanılmasıdır. 20. yüzyıldaki Türkiye Türkçesi ile 20. yüzyıldaki Japonca'yı tarihsel kaynaklara inmeden, diğer Altay dilleri ile, -en azından diğer Türk dilleri ile- karşılaştırmadan kıyaslamak Türkçe-Japonca akrabalığını kanıtlayamaz. Yalnız ses benzerlikleri göz önüne alınarak akrabalık düşünülemez. Moğolca gibi Türkçeye en çok benzeyen dilin bile akraba olmadığı konusunda ileri sürülen kanıtları göz önüne alırsak, Japonca konusunda çok daha titiz olmamız gerekir. Sayın Sinanoğlu dilbilimci değildir. Onun bu konuya ilgisini değerlendirerek karşılıyoruz. Yazısında bir dilbilim dergisinde Japonca-Türkçe akrabalığını kanıtlayacak yazı yayımlayacağını bildirmektedir. Çıkacak yazısında bu noktalara dikkat etmelidir. Japonca, yapı bakımından Türkçe ve Moğolcada olduğu gibi bitişken bir dildir. Bu dillerin akraba olduğu görüşü, bu yapı özelliğinden dolayı yayılmıştır.

Sayın Sinanoğlu'nun verdiği örnekler üzerinde hiç durmak istemiyorum. Onların benzer olmadıklarını savunmak da yanlıştır. Dilde dış benzetmelerden sonuca varılmaz. Eğer Sinanoğlu gibi düşünürsek Türkçe ayak sözü ile Çuvaşça ura sözünün aynı kökten geldiğini anlayabilir miyiz? Yine Çuvaşcadaki sıvar sözünün ağız, kan sözünün yun; kal sözünün yul olduğunu çıkarabilir miyiz?

Bunun yanında Hint-Avrupa dil ailesinden olan Farsça ile Türkçe arasında birçok benzerlikler bulabiliriz. Söz gelişi, birçok Türk dilinde ve eski kaynaklarda män diye geçen (ben) sözü günümüz Farsçasında da män biçimindedir. Ama eski Farsça metinlerde "ben" anlamında adam sözünün kullanıldığını görürüz. Bugünkü män sözü ise mana = ben-im (ilgi durumu ile) köküne dayanır. Sözü bu gibi örneklerle uzatmak gereksiz.

Sayın Sinanoğlu'nun "İki ülkenin kültürünün karşılaştırılmasında bizim için büyük yararlar olacaktır. Dileriz ki, evren kentlerimizde Japon bilim kürsüleri kurulsun. Ortak araştırmalara, yoğun kültür alışverişine gidilsin" düşüncesine tümü ile katılırız. Sinanoğlu'nu bu düşüncelerinden dolayı kutlamak isteriz. Türkçenin Japonca ile akrabalığı sorunu ancak yukarıda önerilen bilimsel kurumlar aracılığıyla aydınlanacaktır.